

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ID 9296 Національної академії сухопутних
військ імені гетьмана Петра Сагайдачного,
доктору наук з державного управління,
професору **КАЛЯЄВУ** **Анатолію**
Олександровичу
вул. Героїв Майдану, 32, м. Львів-26, 79026

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію ад'юнкта штатного науково-організаційного відділу
Мазуріна Олексія Володимировича «Історичний досвід використання збройних
сил провідних країн у нейтралізації загроз внутрішній безпеці держави (друга
половина XX – початок XXI ст.)», подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія»

Актуальність теми дисертації.

У першій чверті XXI ст., коли стало очевидним, що в існуючій системі
світового порядку відбуваються докорінні зміни, появилася потреба
переосмислення історичного досвіду держав у використанні їх силових
інститутів для забезпечення внутрішньої безпеки як невіддільного елемента
безпеки національної. Закономірно, що найбільш контроверсійного характеру
набуло питання використання національних збройних сил для нейтралізації
загроз внутрішній безпеці держави, адже призначенням армії є підготовка до
відбиття зовнішньої агресії.

Історично використання збройних сил всередині держави властиве
авторитарним і тоталітарним режимам, які мають за мету збереження свого
ідеологічного, політичного та економічного панування будь-якими, у тому
числі й недемократичними і антинародними методами. Такий підхід
однозначно заперечується демократичними політичними режимами, що
покладаються у забезпеченні внутрішньої безпеки на власні внутрішні силові
структури, що діють у межах конституційно встановлених норм. Однак, у
період «холодної війни» і, особливо у постбіполярний період поступово
відбувалися зміни у внутрішньому безпековому середовищі демократичних, у

тому числі й провідних країн. Зростали внутрішні безпекові загрози від використання асиметричних форм та методів підризу внутрішньої безпеки демократичних держав, що зрештою вилилось у застосування проти них «гібридних» форм воєнного типу.

Особливе значення демократичний історичний досвід використання збройних сил всередині держави має для формування сучасної внутрішньої стійкості України, що відбиває комплексні відкриті й гібридні атаки на свою систему внутрішньої безпеки в умовах нинішньої повномасштабної війни.

Актуальність поданого до захисту дисертаційного дослідження посилюється вдало підібраними автором методологічними інструментами та прийомами. Найбільш корисним, на нашу думку, є використання у порівняльному контексті проблемних елементів внутрішньодержавного використання збройних сил з обґрунтуванням їх корисності для нейтралізації внутрішніх загроз.

Дисертант, проаналізувавши історичні практики використання збройних сил провідних країн для нейтралізації внутрішніх загроз безпеці держави, показав характер історичної перспективи захисту національних інтересів через інтегрування безпекових завдань та функцій армії з спеціалізованими інституціями державної безпеки.

Наукове дослідження є актуальним осмисленням внутрішніх загроз національній безпеці держави і науковим аналізом історичного досвіду використання демократичних механізмів залучення збройних сил для їх нейтралізації. Вибір теми впливає з її особливої актуальності у сьогоденні. Подібні дослідження у вітчизняній історіографії відсутні.

Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами Національної академії та кафедри.

Дослідження виконано у межах науково-дослідної роботи «Взаємодія збройних сил і громадянського суспільства в умовах сучасних війн і збройних конфліктів», шифр «Суспільство», номер державної реєстрації 0123U102207, Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. Автор підготував частину розділу «Роль збройних сил у вирішенні питань

державної безпеки у країнах, що стали ареною військових конфліктів у кінці XX – поч. XXI ст.».

Особистий внесок здобувача.

Представлена дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Усі наведені наукові положення, висновки, аргументація отримані автором особисто. З наукових праць, виконаних та опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті ідеї та положення, які належать автору дисертації безпосередньо.

Дисертант вперше дослідив історичний досвід використання збройних сил для нейтралізації загроз внутрішній безпеці держави у контексті забезпечення державної безпеки демократичних країн як інструментарій удосконалення національної безпеки України.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій.

Наукові положення і висновки дисертації належним чином обґрунтовані. Аналіз тексту дисертації та змісту публікацій здобувача це підтверджують.

Достовірність сформульованих у дисертації положень обумовлена поставленою метою та визначеними завданнями дослідження.

Автор досягнув поставленої мети, теоретично осмисливши історичний досвід використання збройних сил провідними державами світу у нейтралізації внутрішніх загроз вдругій половині XX – на початку XXI ст. та запропонував відповідні практичні рекомендації для удосконалення сучасної системи національної безпеки України.

Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру.

У процесі виконання дисертаційного дослідження здобувач обґрунтував низку позицій, що містять наукову новизну. Серед вперше реалізованих завдань, на нашу думку, особливо виокремити такі:

– висвітлено процес трансформації використання національних збройних сил провідними країнами світу у нейтралізації загроз внутрішній безпеці;

– розкрито моделі внутрішньодержавного застосування армій США та Великої Британії в період «холодної війни» з врахуванням інституційної еволюції, характеру цивільно-військових відносин та особливостей дотримання конституційних норм демократичного суспільства;

– введено до наукового обігу значний масив маловідомих історичних джерел та архівних документів;

– осмислено історичний досвід використання збройних сил та основні тенденції трансформації парадигми їх застосування для вирішення внутрішньодержавних проблем в демократичному суспільстві;

– виявлено особливості трансформаційних процесів у внутрішніх функціях збройних сил та у правовому забезпеченні міжвідомчої взаємодії силових структур у зв'язку з появою нових гібридних та воєнних загроз внутрішній безпеці країн;

– обґрунтовано історичну необхідність формування безпекової доктрини внутрішнього застосування армії в Україні на основі стандартів країн НАТО, принципів демократичного контролю та поваги до прав і свобод громадян.

Дисертаційне дослідження має суттєву наукову значимість і практичну спрямованість у вирішенні важливого питання у сфері внутрішньої безпеки правової держави – демократичного використання збройних сил у нейтралізації загроз її внутрішній безпеці. Проблеми, які розкрив здобувач наукового ступеню у своїй роботі, за обсягом і глибиною висвітлення, обґрунтованістю положень свідчать, що вітчизняна історична наука збагатилася науковою роботою, яка містить важливі теоретико-методологічні та практично-прикладні положення.

Повнота викладених основних результатів дисертації у наукових публікаціях.

Основні концептуальні положення та висновки дисертаційного дослідження викладено у шести рецензованих статтях (п'ять у виданнях категорії «Б» і одна — у зарубіжному журналі). Додаткові результати роботи висвітлено у чотирьох наукових статтях, опублікованих у фахових журналах

акредитованих ВАК у 2003-2004 роках. Результати дослідження апробовано на дев'яти наукових конференціях та опубліковано відповідні тези доповідей.

Наукова та практична цінність роботи полягає у тому, що розкритий у ньому історичний досвід сприяє удосконаленню системи внутрішньої безпеки та оборони, формуванню нових демократичних положень стратегії державної безпеки. Результати дослідження можуть використовуватись у діяльності науково-дослідних установ, аналітично-експертних центрів, а також у процесі розробки навчальних програм у вищих навчальних закладах.

Дослідження закладає підґрунтя для розробки перспективних моделей реагування на внутрішні виклики за участю збройних сил з врахуванням міжнародних практик безпекових проєктів, зокрема «NATO Multiple Futures». Висновки дослідження можуть слугувати основою для публічного обговорення проблеми розширення місця та ролі армії в демократичному суспільстві, сприяючи формуванню балансу між свободою і безпекою, критичному переосмисленню досвіду і впровадженню нових демократично легітимних моделей цивільно-військових відносин.

Викриття репресивно-каральної природи застосування радянської армії як інструменту контролю та примусу тоталітарної і авторитарної форм державного правління, виконує важливу суспільно-історичну функцію з подолання радянської спадщини в ЗСУ та силах оборони України, сприяє відновленню історичної правди та руйнує антиісторичній антинаукові наративи країни-агресора.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Дисертація за структурою, стилем подання фактичного матеріалу, узагальнень і висновків відповідає вимогам, які ставляться до такого виду досліджень. Виконуючи завдання дослідження, автор опирається на принципи історизму, наукової об'єктивності, цілісності та системності, критичного підходу до використання джерел і монографічних досліджень.

Дисертація включає: анотацію, список публікацій автора з теми роботи, перелік умовних скорочень, вступ, три розділи, висновки, список джерел та літератури (503 позиції) і додатки.

Вступ за структурою відповідає вимогам до оформлення дисертацій. Дисертант обґрунтовує вибір теми дослідження, показує її актуальність, формулює об'єкт, предмет, мету, наукові завдання. Визначено хронологічні та географічні межі дослідження, розкрито методологію, показано новизну і практичне значення отриманих результатів.

Основний зміст роботи розкриває усі ключові аспекти теми. Структурний поділ на розділ і підрозділи продуманий, логічний, відображає цілісність предмета дослідження. Побудова роботи за проблемно-хронологічним принципом цілком обґрунтована. Розділи роботи адекватно відображають ключові аспекти теми. У першому розділі аналізується історіографія проблеми, джерельна база та методологічна основа. Другий розділ присвячено розкриттю особливостей застосування збройних сил провідними державами світу в період «холодної війни», а третій є логічним продовженням дослідження з виходом на проблеми сучасності і присвячений питанню трансформації завдань збройних сил у постбіполярний період». Фактологічне наповнення основного змісту роботи достатнє для вирішення наукових завдань, поставлених автором.

Висновки дисертаційного дослідження достатньо обґрунтовані, відповідають поставленим завданням.

Завершеність роботи визначається повнотою та результатами виконання поставлених у ній завдань, які у сукупності засвідчують досягнення мети.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Дисертант загалом успішно вирішив поставлені завдання і досяг визначеної мети дослідження. Робота відображає самостійність суджень і обґрунтованість узагальнень та висновків, властиві досліднику. Проте деякі положення дисертації потребують уточнення та додаткової наукової аргументації, зокрема:

- у розділі, присвяченому військовим місіям під час пандемії COVID-19, детально аналізується французька «*Résilience*» та британська «*Rescript*», однак поза увагою автора залишається епізод «медичної допомоги РФ» Італії (березень 2020 р.), який італійські та західні джерела розглядали як приклад поєднання гуманітарного прикриття розвідувально-інформаційної діяльності

Збройних сил РФ. Врахування цього кейсу дозволило б глибше продемонструвати, як подібні до «антипандемічних операцій» акції можуть виконувати завдання «м'якої сили» й форм гібридного розвідувального впливу;

- у роботі недостатньо розкриті потенційні ризики залучення іноземних військ у кризових гуманітарних ситуаціях;

- окремі місця у висновках до розділів та у загальних висновках потребують конкретизації у наступній стилістичній формі: «розкрито», «доведено», «виявлено», «обґрунтовано» і т.п.;

- у додатках варто б було представити графічні матеріали, що могли б посилити обґрунтованість важливих положень дисертації. Наприклад: ключові фрагменти розсекреченого плану МО США «Garden Plot», на який автор неодноразово посилається; матеріали, ілюстративні таблиці та інфографіку, що показують участь військових підрозділів у внутрішніх антитерористичних місіях (розгортання під час «Sentinelle» або введення ЗС США у Лос-Анджелес в 1992 р.), а також в операціях з розселення біженців;

- назва табл. 2.1.1 (с. 65) «Законодавчі форми застосування НГ ЗС США у виконанні внутрішніх завдань» не відповідає її змістовому наповненню, в якому розкриті повноваження;

- наявні окремі технічні огріхи в оформленні, зокрема: не дотримані абзацні відступи (с. 26, 52), використання курсиву (с. 26, 33, 39, 48, 49 і т.п.), жирного шрифту (с. 65), використання в одних випадка ініціалів імені, а в інших імені та по-батькові (с. 34) тощо.

Висновок.

Тема дисертації відповідає спеціальності 032 – Історія та археологія. Дослідження є особистою авторською роботою, цілісною і завершеною згідно з поставленою метою та визначеними завданнями.

Рекомендую дисертаційну роботу Мазуріна Олексія Володимировича «Історичний досвід використання збройних сил провідних країн у нейтралізації загроз внутрішній безпеці держави (друга половина XX – початок XXI ст.)» до захисту у відповідній спеціалізованій вченій раді для здобуття наукового ступеню доктора філософії за спеціальністю 032 – Історія та археологія.

Вважаю, що подана до захисту дисертація відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (пп. 5-9) «Порядок присудження ступеню доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеню доктора філософії» і заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – Історія та археологія.

Рецензент: доцент кафедри гуманітарних наук Інституту психологічної підтримки персоналу Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, кандидат історичних наук, доцент

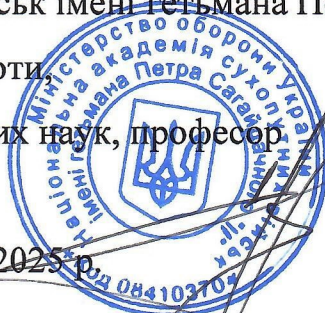
Петро КОГУТ

«27» червня 2025 р.

Особистий підпис рецензента, кандидата історичних наук, доцента КОГУТА Петра Володимировича засвідчую.

Заступник начальника Національної академії
сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
з наукової роботи,
доктор технічних наук, професор

Володимир ГРАБЧАК

«27» червня 2025 р.

